

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

คู่มือ ประโยค ๑-๒
อรรถกถาธรรมบท ภาค ๔
แปลโดยพญ์ญชนะ

โครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีงบประมาณ ๒๕๕๖

คู่มือ ประโยค ๑-๒ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๔ แปลโดยพยัญชนะ

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ : รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

คณะบรรณาธิการ : พระมหาสุทัศน์ ติสุสรวาที นายสุชญา ศิริชัยภร

คณะบรรณากร : พระมหาสุรศักดิ์ ชีรวโส พระมหานพดล เตชธมโม

นายสนธิญาณ รักษาภักดี นายสุชญา ศิริชัยภร

นายมนัส จอดพิมาย นายสินชัย วงษ์จำนงค์

นายชำนาญ เกิดช่อ นายสมบุญรณ์ เฟ่งพิศ

ออกแบบปก : นางสาวจุฬารัตน์ วิชาชาติ

จัดรูปเล่ม : นายสมบุญรณ์ เฟ่งพิศ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

พิสูจน์อักษร : พระมหาหิตติ อนุภทโท นายสุชญา ศิริชัยภร นายสุภูฐาน สุดาจันทร์

จำนวนพิมพ์ : ๑,๐๐๐ เล่ม

ลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้ามการลอกเลียน

ไม่ว่าส่วนใดๆ ของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

พระพุทฺธโฆษาจารย์.

คู่มือ ประโยค 1-2 อรรถกถาธรรมบท ภาค 4 แปลโดยพยัญชนะ.-- พระนครศรีอยุธยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558

238 หน้า.

1. ธรรมบท--อรรถกถา. I. คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ผู้แปล.

II. จุฬารัตน์ วิชาชาติ, ผู้วาดภาพประกอบ. III. ชื่อเรื่อง.

294.318202

ISBN 978-616-300-141-2

จัดพิมพ์โดย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๑๓

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๑-๑๗ ถนนมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๖๒๓-๕๖๒๓ โทรสาร ๐-๒๖๒๓-๕๖๒๓

คำปรารภ

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม ปีงบประมาณ ๒๕๕๒ มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ (๑) เพื่อสนองพันธกิจด้านบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัย (๒) เพื่อพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกระดับให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ทันสมัย (๓) เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับ

โครงการนี้เกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ช่วยกันพัฒนาเนื้อหาคู่มือประกอบการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตั้งแต่หลักสูตรชั้นประโยค ๑-๒ ถึงเปรียญธรรม ๙ ประโยค ให้มีเนื้อหาสาระถูกต้อง เป็นที่ยอมรับของพระภิกษุสามเณร ตลอดถึงผู้ที่สนใจทั่วไป

หนังสือ คู่มือประโยค ๑-๒ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๔ แปลโดยพยัญชนะเล่มนี้ แปลมาจาก อรรถกถาธรรมบท ภาษาบาลี ภาค ๔ ซึ่งเป็นผลงานของพระพุทธรโฆสาจารย์ นักปราชญ์ ชาวอินเดีย ผู้มีชื่อเสียงก้องก้อง เดินทางไปสิงหล (เกาะลังกา) เพื่อแปลพระไตรปิฎกและ อรรถกถาจากภาษาสิงหลเป็นภาษาบาลี เมื่อ พ.ศ.๒๖๐ ซึ่งต่อมา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ชำระขึ้นในเมืองแรก และแบ่งอรรถกถาภาษาบาลีเป็นภาค ตั้งแต่ ภาค ๑ ถึง ภาค ๘ สำหรับคู่มือประโยค ๑-๒ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๔ แปลโดยพยัญชนะเล่มนี้ เป็นสำนวนการแปลอรรถกถา ซึ่งเป็นหลักสูตรวิชาแปลมคธเป็นไทย ชั้นประโยค ๑-๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ศึกษาเนื้อหาหรือเรื่องราว จำนวน ๓ วรรค คือ ปัณชิตวรรค อรหันตวรรค และ สหัสวรรค

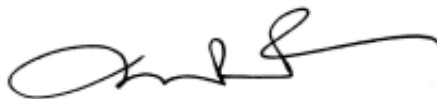
ปัณชิตวรรค หมวดว่าด้วยบัณฑิต มีจำนวน ๑๑ เรื่อง ๑๔ คาถา คำว่า ปัณชิต หมายถึง ผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมคือกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ โดยสรุปก็คือทำดี พูดดี คิดดี

(๔)

อรหันตวรรค หมวดว่าด้วยพระอรหันต์ มีจำนวน ๑๐ เรื่อง ๑๐ คาถา คำว่า
อรหันต์ หมายถึง ผู้กำจัดข้าศึกคือกิเลสด้วยอริยมรรค หรือผู้อยู่ห่างไกลจากกิเลส
ผู้ควรแก่ปัจจัย ๔ ผู้ไม่มีที่ลับในการทำบาป

สหัสสวรรค หมวดว่าด้วยหนึ่งในร้อยในพัน มีจำนวน ๑๔ เรื่อง ๑๖ คาถา
ในวรรคนี้เน้นลักษณะเปรียบเทียบกันระหว่างสิ่งที่เป็นสาระ การกระทำที่เป็นสาระ
และชีวิตที่มีสาระจำนวนหนึ่ง กับสิ่งที่ไม่สาระ การกระทำที่ไม่สาระและชีวิตที่ไม่สาระ
จำนวน ๑๐๐ หรือ ๑,๐๐๐ เช่น ในเรื่องพระเถรีชื่อว่ากุนทลเกลี พระพุทธองค์ตรัสว่า
ธรรมะบทเดียวที่คนฟังแล้วสงบได้ ดีกว่าคาถาที่ไร้ประโยชน์ทั้ง ๑๐๐ คาถา การชนะ
ตนเพียงคนเดียว ดีกว่าการชนะข้าศึกตั้ง ๑,๐๐๐ คน เป็นต้น

ขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษา
พระปริยัติธรรม คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยทุกคน ที่สละเวลาพัฒนา
เนื้อหา คู่มือประกอบการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี หนังสือคู่มือประโยค ๑-๒
อรรถกถาธรรมบท ภาค ๔ แปลโดยพยัญชนะ เล่มนี้ให้บังเกิดมีขึ้น อันจะเป็นสมบัติ
ของมหาวิทยาลัยสืบไป หวังว่า หนังสือเล่มนี้ จะอำนวยประโยชน์เชิงวิชาการทาง
พระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและผู้ที่เกี่ยวข้องสืบไป

(พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ได้พัฒนาขึ้นตามโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษา พระปริยัติธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๒ ของกองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (๑) เพื่อสนองพันธกิจด้านบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนา ของมหาวิทยาลัย (๒) เพื่อพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกระดับ ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทันสมัย (๓) เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการทางพระพุทธศาสนา ให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับ

หนังสือ คู่มือประโยค ๑-๒ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๔ แปลโดยพยัญชนะ เล่มนี้ แปลมาจากอรรถกถาธรรมบท ภาษาบาลี ภาค ๔ อันเป็นหลักสูตริวิชาแปลมคธ เป็นไทย ชั้นประโยค ๑-๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ศึกษาเนื้อหาหรือเรื่องราว ๓ วรรค คือ ปัณชิตวารค อรหันตวารค และสหัสสวรรค

ปัณชิตวารค หมวดยกด้วยบัณฑิต มีจำนวน ๑๑ เรื่อง ๑๔ คาถา คำว่า บัณฑิต หมายถึง ผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมคือกุศลกรรมมถ ๑๐ ประการ โดยสรุปก็คือทำดี พุทดี คิดดี ในวรรคนี้ตรัสถึงคุณลักษณะของบัณฑิตว่า บัณฑิตมีลักษณะคอยชี้โทษ เหมือนชีบอกฆมทรัพย์ บัณฑิตมีลักษณะคอยกล่าวสอนพราสอน และห้ามจากความชั่ว เป็นกัลยาณมิตรยินดีในธรรมที่พระอริยะประกาศไว้ มีหน้าที่ฝึกตนดูจคน ใชน้ำ ทำหน้าที่ใชน้ำ เป็นต้น มีลักษณะมั่นคง ไม่หวั่นไหวเพราะนิทานและสรรเสริญ พังกรรมแล้วยอมผ่อนใส่ เว้นฉันทราคะในชั้น ๕ ไม่ยินดีไม่ยินร้าย เมื่อโลกธรรม มากกระทบ ไม่ทำบาปเพราะอ้างความจำเป็น ย่อมลอมยข้ามฝั่งนี้คือสักกายทิฎฐิ ไปถึง ฝั่งโน้นคือนิพพานได้

(๖)

อรหันตวรคค หมอว่าด้วยพระอรหันต์ มีจำนวน ๑๐ เรื่อง ๑๐ คาถา คำว่า อรหันต์ หมายถึงผู้กำจัดข้าศึกคือกิเลสด้วยอริยมรรค หรือผู้อยู่ห่างไกลจากกิเลส ผู้ควรแก่บิณฑจจัย ๔ ผู้ไม่มีที่ลับในการทำบาป หมายถึงผู้ปฏิบัติตามคำสอนของ พระพุทธเจ้า จนสามารถกำจัดกิเลสได้หมด ในวรรคนี้มีเนื้อหาเน้นคุณสมบัติของ พระอรหันต์ คือไม่มีความเร่าร้อนกระวนกระวาย ไม่ติดอาลัย บรรลุนิพพานเป็นที่รัก ของเทวดาและมนุษย์ ไม่หวั่นไหวเพราะอิฏฐารมณและอนิฏฐารมณ จะอยู่ ณ สถานที่ใด จะเป็นบ้าน หรือป่าก็ตาม สถานที่นั้น ย่อมเป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ เพราะท่านไม่มี แสงหากามอีกต่อไป

สหัสสวรรค หมอว่าด้วยหนึ่งในร้อยในพัน มีจำนวน ๑๔ เรื่อง ๑๖ คาถา ในวรรคนี้เน้นลักษณะเปรียบเทียบกันระหว่างสิ่งที่เป็นสาระ การกระทำที่เป็นสาระ และชีวิตที่มีสาระจำนวนหนึ่ง กับสิ่งที่ไร้สาระ การกระทำที่ไร้สาระ และชีวิตที่ไร้สาระ จำนวน ๑๐๐ หรือ ๑,๐๐๐ เช่น ในเรื่องเพชฌฆาตโจรคราแดง และเรื่องพระเถระ ชื่อว่าพาหิยะ พระพุทธองค์ตรัสว่า คำพูดคือคาถาที่มีประโยชน์ กล่าวคือ คำพูดหรือ คาถาที่แสดงเรื่องนิพพาน หรืออัมรินทร์ ๕ เป็นต้น แม้มีเพียงคำเดียวหรือคาถาเดียว ก็ยัง ดีกว่าคำพูดหรือคาถาที่ไร้ประโยชน์ตั้ง ๑,๐๐๐ คาถา ในเรื่องพระเถระชื่อว่ากุนทลเกสิ พระพุทธองค์ตรัสว่า ธรรมะบทเดียวที่คนฟังแล้วสงบได้ ดีกว่าคาถาที่ไร้ประโยชน์ ทั้ง ๑๐๐ คาถา การชนะตนเพียงคนเดียว ดีกว่าการชนะข้าศึกตั้ง ๑,๐๐๐ คน เป็นต้น

คณะกรรมการแปลพัฒนาเนื้อหาอรรถกถาธรรมบท ภาค ๔ โดยพยัญชนะ หวังว่า หนังสือเล่มนี้จะยังประโยชน์ต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ ของโครงการพอสมควร จึงขอขอบคุณท่านที่ได้มีส่วนร่วมทำให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จ ลงได้

คณะกรรมการแปลพัฒนาเนื้อหาอรรถกถาธรรมบท ภาค ๔ แปลโดยพยัญชนะ

กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

คณะกรรมการดำเนินงาน
โครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

<p style="text-align: center;">คณะกรรมการดำเนินงาน</p> <p>ที่ปรึกษา พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร.</p> <p>ประธานกรรมการ พระศรีคัมภีร์ญาณ, รศ.ดร.</p> <p>รองประธานกรรมการ พระมหาเจิม สุวโจ</p> <p>กรรมการ พระสิริชัยโสภณ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร พระมหาสุทัศน์ ติสฺสรวาทิ พระมหาสุเทพ สุปถนฺติโต พระมหาศรียทนต์ สมจาโร พระมหาวีระพงษ์ วีรวโส พระสุทิน เขมวโส พระมหาบูรณะ ชาติเมโธ, ดร. พระมหาสมเดช ตปสีโล นายเกษม แสงนนท์ นายสนธิญาณ รักษาภักดิ์ นายสินชัย วงษ์จำนงค์</p> <p>กรรมการและเลขานุการ นายสุชญา ศิริชัยภร</p> <p>กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ นายชำนาญ เกิดช่อ นายอักษรวิชัย โคมศรี นายสมบูรณ์ เฟงพิศ</p>	<p style="text-align: center;">คณะกรรมการผู้พัฒนาเนื้อหา “อรรถกถาธรรมบทภาค ๔”</p> <p>ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบสำนวนการแปล อรรถกถาธรรมบท ๔ ภาค รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร</p> <p>คณะบรรณธิการ พระมหาสุทัศน์ ติสฺสรวาทิ นายสุชญา ศิริชัยภร</p> <p>คณะบรรณกรแปลเนื้อหาอรรถกถาธรรมบท พระมหาสุรศักดิ์ ธีรวโส พระมหานพดล เดชธมฺโม นายสนธิญาณ รักษาภักดิ์ นายสุชญา ศิริชัยภร นายมนัส จอดพิมาย นายสินชัย วงษ์จำนงค์ นายชำนาญ เกิดช่อ นายสมบูรณ์ เฟงพิศ</p> <p>พิสูจน์อักษร พระมหาหิตติ อนุกาโท นายสุชญา ศิริชัยภร นายสุภฐาน สุดาจันทร์</p> <p>พิมพ์/จัดรูปเล่ม นายสมบูรณ์ เฟงพิศ</p> <p>ออกแบบปก นางสาวจุฬารัตน์ วิชานาดี</p> <p>ภาพประกอบ นางสาวกวีรญา มีมุข</p>
---	---

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำปรารภ	(๓)
คำนำ	(๕)
คณะกรรมการดำเนินงานโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษา พระปริยัติธรรม	(๗)
สารบัญ	(๙)
๖. ปันทิตตวัคควัณณนา	๑
๑. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าวราณะ (๖๐)	๑
๒. เรื่องแห่งภิกษุชื่อว่าอัสสชิและภิกษุชื่อว่าบุณฺหพพสุกะ (๖๑)	๙
๓. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าฉันทะ (๖๒)	๑๑
๔. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่ามหากัปปินะ (๖๓)	๑๔
๕. เรื่องแห่งสามเถระชื่อว่าปันทิตต (๖๔)	๓๕
๖. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าลกุณฺฐกัทธิยะ (๖๕)	๖๒
๗. เรื่องแห่งมารดาของนางกาณฺหา (๖๖)	๖๓
๘. เรื่องแห่งภิกษุมีรอยเท้าเป็นประมาณ (๖๗)	๗๑
๙. เรื่องแห่งพระเถระผู้ตั้งอยู่ในธรรม (๖๘)	๗๖
๑๐. เรื่องแห่งการฟังซึ่งธรรม (๖๙)	๗๙
๑๑. เรื่องแห่งภิกษุผู้จรรยา (๗๐)	๘๒
๗. อรหันตวัคควัณณนา	๘๗
๑. เรื่องแห่งหมอชิวัก (๗๑)	๘๗
๒. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าพระมหากัสสปะ (๗๒)	๙๑
๓. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าเพฬุจฺฉีสสะ (๗๓)	๙๖

(๑๐)

๔. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าอานุรุทธะ (๗๔)	๑๐๐
๕. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่ามหากัจจายนะ (๗๕)	๑๐๔
๖. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าสารีบุตร (๗๖)	๑๐๗
๗. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าติสสะผู้มีปากติดอยู่ในเมืองโกถัมพี (๗๗)	๑๑๒
๘. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าสารีบุตร (๗๘)	๑๑๘
๙. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าเรวตะผู้อยู่ในป่าแห่งไม้ตะเคียน (๗๙)	๑๒๑
๑๐. เรื่องแห่งหญิงคนใดคนหนึ่ง (๘๐)	๑๓๖

๘. สหัสสวัคควัณณนา

๑. เรื่องแห่งบุรุษผู้ฆ่าซึ่งโจรผู้มีเคราแดง (๘๑)	๑๓๙
๒. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าทวารุจิริยะ (๘๒)	๑๔๗
๓. เรื่องแห่งพระเถรีชื่อว่ากุนทลเกลี (๘๓)	๑๕๖
๔. เรื่องแห่งพราหมณ์ผู้ถามซึ่งความฉิบหายมิใช่ประโยชน์ (๘๔)	๑๖๘
๕. เรื่องแห่งพราหมณ์ผู้เป็นลูกของพระเถระชื่อว่าสารีบุตร (๘๕)	๑๗๒
๖. เรื่องแห่งพราหมณ์ผู้เป็นหลานของพระเถระชื่อว่าสารีบุตร (๘๖)	๑๗๕
๗. เรื่องแห่งพราหมณ์ผู้เป็นสหายของพระเถระชื่อว่าสารีบุตร (๘๗)	๑๗๗
๘. เรื่องแห่งกุมารชื่อว่าอายุวัฒน์ (๘๘)	๑๘๐
๙. เรื่องแห่งสามเณรชื่อว่าสังกัจจะ (๘๙)	๑๘๖
๑๐. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าขานุกโณทัณฺฑะ (๙๐)	๒๐๓
๑๑. เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าลับปาส (๙๑)	๒๐๖
๑๒. เรื่องแห่งพระเถรีชื่อว่าปฏาจารา (๙๒)	๒๑๒
๑๓. เรื่องแห่งพระเถรีชื่อว่ากัศโคตมี (๙๓)	๒๒๑
๑๔. เรื่องแห่งพระเถรีชื่อว่าพหูตติกา (๙๔)	๒๓๐

(๑๑)

ภาคผนวก

๒๓๓

๑. หลักสูตรประโยคบาลีสันามหลวง

๒๓๓

๒. เคล็ดลับการสอบผ่าน

๒๓๕

คณะบรรณธิการผู้ตรวจสอบสำนวนการแปลอรรถกถาธรรมบท ๘ ภาค

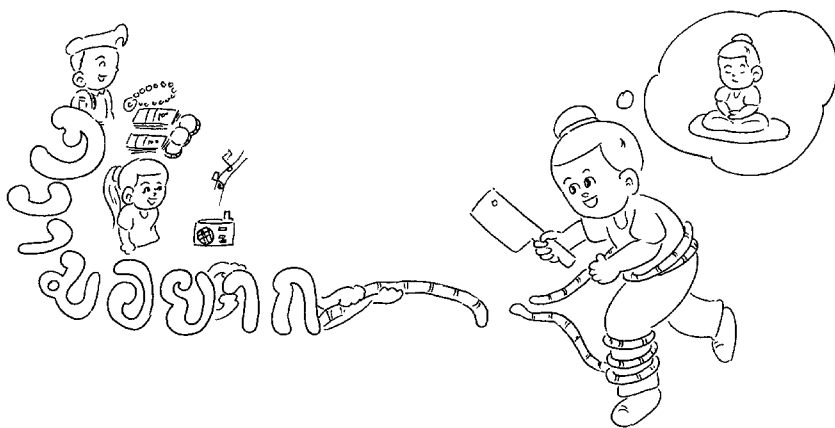
๒๓๖

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบสำนวนการแปลอรรถกถาธรรมบท ๘ ภาค

๒๓๖

คณะบรรณกรแปลพัฒนาเนื้อหาอรรถกถาธรรมบท ๘ ภาค

๒๓๗

๖. ปิณฑิตวัตควัณณนา

๖. อ.กถาเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื้อความแห่งวรรค

อันปิณฑิตกำหนดแล้วด้วยปิณฑิต อันข้าพเจ้า จะกล่าว ฯ

๑. อ.เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าราธะ อันข้าพเจ้า จะกล่าว ฯ (๖๐)

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งท่านผู้มีอายุ ชื่อว่าราธะ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา มีคำวา **นิธินโว ปวตตาริ** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

(ประวัติราธะพราหมณ์)

ได้ยินว่า อันว่า พระเถระชื่อว่าราธะนั้น ในเวลาเป็นคฤหัสถ์ เป็นพราหมณ์ ผู้ถึงซึ่งยาก ได้เป็นแล้ว ในกรุงสาวัตถี ฯ อ.พราหมณ์ชื่อว่าราธะนั้น คิดแล้วว่า อ.เรา จักเป็นอยู่ ในสำนัก ของภิกษุทั้งหลาย ดังนี้ ไปแล้ว สู่วิหาร กระทำอยู่ ซึ่งการนำของเขี้ยวให้ไปปราศแล้ว กวาดอยู่ ซึ่งบริเวณ ถวายอยู่ ซึ่งวัตถุ ท. มีหน้าเป็นที่ล้างซึ่งหน้าเป็นต้น อยู่แล้ว ในวิหาร ฯ แม้ อ.ภิกษุ ท. สงเคราะห์แล้ว ซึ่งพราหมณ์ชื่อว่าราธะนั้น แต่ว่า อ.ภิกษุ ท. ย่อมไม่ปรารภนา เพื่ออันยังพราหมณ์ ชื่อว่าราธะนั้นให้บวช ฯ อ.พราหมณ์ชื่อว่าราธะนั้น เมื่อไม่ได้ ซึ่งการบรรพชา เป็นผู้ชู้บผอม ได้เป็นแล้ว ฯ

(พระศาสดาทรงเห็นอุปนิสัยแห่งอรหัตผล)

ครั้งนั้น ในวันหนึ่ง อ.พระศาสดา ทรงตรวจดูอยู่ ซึ่งโลก ในกาลอันกำจัด เสียดซึ่งมีด ทอดพระเนตรเห็นแล้ว ซึ่งพราหมณ์ชื่อว่าราธะนั้น ทรงใคร่ครวญอยู่ว่า อ.เหตุ อะไรหนอแล จักมี ดังนี้ ทรงทราบแล้วว่า อ.พราหมณ์ชื่อว่าราธะ เป็นพระอรหันต์ จักเป็น ดังนี้ เป็นราวกะว่าเสด็จเที่ยวไปอยู่ สู่ที่เป็นที่จาริก ในพระวิหาร เป็น ในสมัยเป็นที่สิ้นไปแห่งวัน เสด็จไปแล้ว สู่สำนัก แห่งพราหมณ์ ตรัสแล้วว่า ดูก่อนพราหมณ์ อ.เธอ กระทำอยู่ ซึ่งอะไร ย่อมเที่ยวไป ดังนี้ ฯ

อ.พราหมณ์ชื่อว่าราเช กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ข้าพระองค์
 กระทำอยู่ ซึ่งวัตรและวัตรตอบ แก่ภิกษุ ท. ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้วว่า
 อ.เธอ ย่อมได้ ซึ่งการสงเคราะห์ จากสำนัก ของภิกษุ ท. เหล่านี้หรือ ดังนี้ ฯ
 อ.พราหมณ์ชื่อว่าราเช กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอรับ อ.ข้าพระองค์
 ย่อมได้ ซึ่งวัตรดีกว่า อาหาร แต่ที่ อ.ภิกษุ ท. ยังข้าพระองค์ ย่อมให้บวช ห้ามได้
 ดังนี้ ฯ

(พระศาสดาทรงถามถึงผู้เคยมีอุปการะต่อกัน)

อ.พระศาสดา ยังภิกษุสงฆ์ ให้ประชุมพร้อมกันแล้ว ในเพราะเหตุเกิด
 แห่งเรื่องนั้น ตรัสถามแล้ว ซึ่งเนื้อความ นั้น ตรัสถามแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. อ.ใครๆ
 ระลึกได้อยู่ ซึ่งการกระทำอันยิ่ง ของพราหมณ์ นี้ มีอยู่ หรือ ดังนี้ ฯ อ.พระเถระ
 ชื่อว่าสารีบุตร กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ข้าพระองค์ ย่อมระลึกได้
 เมื่อข้าพระองค์ เทียวไปอยู่ เพื่อบิณฑบาต ในกรุงราชคฤห์ อ.พราหมณ์ชื่อว่า
 ราเชนี้ ยังบุคคลให้ให้แล้ว ซึ่งวัตร อันมีภิกษาทัฬหีหนึ่งเป็นประมาณ อันบุคคล
 นำมาเจพาะแล้ว เพื่อตน อ.ข้าพระองค์ ย่อมระลึกได้ ซึ่งการกระทำอันยิ่ง
 ของพราหมณ์ชื่อว่าราเชนี้ ดังนี้ ฯ

(พระศาสดาทรงอนุญาตให้พระสารีบุตรเป็นอุปัชฌาย์)

อ.พระเถระชื่อว่าสารีบุตรนั้น ครั้นเมื่อพระดำรัสว่า ดูก่อนสารีบุตร
 ก็ อ.อันอันเธอยังพราหมณ์ชื่อว่าราเช ผู้มีอุปการะอันตนกระทำแล้ว อย่างนี้
 ให้พ้น จากความทุกข์ ย่อมไม่ควรหรือ ดังนี้ อันพระศาสดาตรัสแล้ว กราบทูลแล้ว
 ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ดีละ อ.ข้าพระองค์ ยังพราหมณ์ชื่อว่าราเช จักให้บวช
 ดังนี้ ยังพราหมณ์นั้น ให้บวชแล้ว ฯ

(พระวาระเป็นผู้ว่างาย)

อ.อาสนะ ในที่เป็นที่สุตรอบแห่งอาสนะ ในโรงแห่งภัตต ย่อมถึงแก่พระวาระ ๑ อ.พระวาระ ย่อมลำบาก ด้วยอาหารวัตถุ ท. มีข้าวยากและภัตเป็นต้น ๑ อ.พระเถระ พาไปแล้ว ซึ่งพระวาระนั้น หลีกไปแล้ว ผู้ที่เป็นที่จาริกกล่าวสอนแล้ว พรา้สอนแล้ว ซึ่งพระวาระนั้น เนื่องๆ ว่า อ.เหตุนี้ อันธอ ฟังกระทำ อ.เหตุนี้ อันธอ ไม่ฟังกระทำ ดังนี้ ๑ อ.พระวาระนั้น เป็นผู้ว่างาย เป็นผู้มีปกติรับซึ่งโอวาทโดยเบื้องขวา ได้เป็นแล้ว เพราะฉะนั้น อ.พระวาระนั้น ปฏิบัติตามอยู่ซึ่งโอวาทอันพระอุปัชฌาย์พรา้สอนแล้วอย่างไร บรรลุแล้ว ซึ่งคุณเครื่องแห่งความเป็นพระอรหันต์ โดยความสิ้นไปแห่งวันเล็กน้อยนั้นเทียว ๑ อ.พระเถระ พาไปแล้ว ซึ่งพระวาระนั้น ไปแล้ว ผู้สำนัก ของพระศาสดา ถวายอภิวัตแล้ว ถวายบังคมแล้ว นิ่งแล้ว ๑

(พวกภิกษุสรรเสริญพระสารีบุตรและลูกศิษย์)

* ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ทรงกระทำแล้ว ซึ่งปฏิสันถาร ตรัสแล้ว ว่า ดูก่อนสารีบุตร อ.อันเตวาลิก ของเธอ เป็นผู้อันบุคคลพึงว่ากล่าวได้โดยง่ายหรือหยาบแล ย่อมเป็น ดังนี้ กะพระเถระนั้น ๑ อ.พระเถระนั้น กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าข้า อ.อันเตวาลิกของข้าพระองค์ เป็นผู้อันบุคคลพึงว่ากล่าวได้โดยง่าย เกินเปรียบ ย่อมเป็น ครั้นเมื่อโทษอะไร ๆ แม้อันข้าพระองค์ กล่าวอยู่ อ.อันเตวาลิกนั้น เป็นผู้เคยโกรธแล้ว ย่อมเป็น ทามิได้ ดังนี้ ๑ อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้วว่า ดูก่อนสารีบุตร อ.เธอ เมื่อได้ ซึ่งลัทธิวิหริก ท. ผู้มีรูปอย่างนี้

สัญลักษณ์ * ถึง * เครื่องหมายบอกให้รู้ว่าข้อความจากนี้เคยออกสอบสนามหลวงในแต่ละปี

หมายเหตุ ข้อสอบสนามหลวง พ.ศ.๒๕๓๗-๒๕๓๙ การสอบยังรวมกันอยู่ในประโยค ๓ ในขอบเขตของหลักสูตรที่ออกข้อสอบคือ ธรรมปทัฏฐกถา ภาค ๑-๘ ต่อมาได้แยกเป็นประโยค ๑-๒ (ภาค ๑-๔) และประโยค ๓ (ภาค ๕-๘) เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๑ - ปัจจุบัน.

พึงรับ ซึ่งลัทธิวิหาริก ท. มีประมาณเท่าไร ดังนี้ ๑ อ.พระเถระ กราบพูลแล้วว่า
 ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ข้าพระองค์ พึงรับ ซึ่งลัทธิวิหาริก ท. แม้มากนั้นเทียว
 ดังนี้ ๑

(พระศาสดาทรงแสดงอสังขัตตชาดก)

ครั้งนั้น ในวันหนึ่ง อ.ภิกษุ ท. ยังวาทเป็นเครื่องกล่าววาทว่า ได้ยินว่า
 อ.พระเถระผู้ชื่อว่าสารีบุตร เป็นผู้กตัญญู เป็นผู้กตเวที เป็น ระลึกแล้ว ซึ่งอุปการะ
 อันมีภิกษุทัฬหีหนึ่งเป็นประมาณ ยังพราหมณ์ผู้ถึงแล้วซึ่งยาก ให้บวชแล้ว
 แม้อ.พระเถระผู้ชื่อว่าราธะ เป็นผู้อดทนต่อโอวาท เป็น ได้แล้ว ซึ่งอาจารย์ผู้อดทน
 ต่อโอวาทนั้นเทียว ดังนี้ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ในโรงเป็นที่กล่าวกับเป็นที่แสดง
 ซึ่งธรรม ๑ อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งวาทเป็นเครื่องกล่าวของภิกษุ ท.
 เหล่านั้น ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. อ.สารีบุตร เป็นผู้กตัญญู เป็นผู้กตเวที
 ย่อมเป็น ในกาลนั้นนั้นเทียว หามิได้ อ.สารีบุตร เป็นผู้กตัญญู เป็นผู้กตเวที
 นั้นเทียว ได้เป็นแล้ว แมื่อกาลก่อน ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งชาดกอันบัณฑิตกำหนด
 ด้วยพระราชกุมารพระนามว่าอสังขัตตะ ในทุกนิบาต นี้ ว่า

อ.เสนา หมูใหญ่ ราเริงทั่วแล้ว เพราะอาศัย

ซึ่งพระราชกุมาร พระนามว่าอสังขัตตะ ได้ยังช้างให้จับแล้ว

ซึ่งพระราชาทรงพระนามว่าโกศล ผู้ไม่ทรงยินดีพร้อมแล้ว

ด้วยความเป็นแห่งพระราชา อันเป็นของพระองค์ให้จับเป็น

อ.ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยนิสสัยอย่างนี้

ผู้มีความเพียรอันปรารถแล้ว ยังธรรมอันเป็นกุศลให้เจริญอยู่

เพื่อการบรรลุ ซึ่งธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ

พึงบรรลุ ซึ่งธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งสังโยชน์ทั้งปวงโดยลำดับ

ดังนี้

๑. อ.เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าวาระ (๖๐)

๕

ให้พิสดารแล้ว เพื่ออันประกาศ ซึ่งเนื้อความนั้น *¹

ได้ยินว่า อ.ข้าง ตัวเที่ยวไปตัวเดียว ตัวรู้ซึ่งอุปการะ อันนายช่างไม้ ท. กระทำแล้ว แก่ตน โดยความเป็นคืออันกระทำซึ่งเท่า ให้เป็นทำอันหาโรคมิได้ แล้วจึงให้ซึ่งลูกแห่งช่าง ตัวมีอวัยวะทั้งปวงขาว ในครั้งนั้น เป็นพระเถระชื่อว่า สารีบุตร ได้เป็นแล้ว ในกาลบัดนี้ *

(พระศาสดาทรงสอนภิกษุให้ว่าง่ายเหมือนพระราชนิพนธ์)

อ.พระศาสดา ครั้นตรัสแล้ว ซึ่งชาตก ปรารภ ซึ่งพระเถระ อย่างนี้ ทรงปรารภ ซึ่งพระเถระชื่อว่าวาระ ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ชื่ออันภิกษุ ฟังเป็นผู้อันบุคคลว่ากล่าวได้โดยง่าย เพียงดั่งว่าภิกษุชื่อว่าวาระ ฟังเป็น แม้อัน อาจารย์ แสดงแล้ว ซึ่งโทษ กล่าวสอนอยู่ ไม่ฟังโทษ อนึ่ง อ.บุคคล ผู้ให้ซึ่งโอวาท อันภิกษุ ฟังเห็น เพียงดั่งว่าผู้บอกซึ่งขุมทรัพย์ ดั่งนี้ เมื่อจะทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระศาสดาว่า

อ.บุคคล ฟังเห็น ซึ่งอาจารย์ ใด ผู้มีปกติแสดงซึ่งโทษ

เป็นผู้มีปกติกล่าวข่ม ผู้มีปัญญา

กระทำให้เป็นผู้เพียงว่า ผู้บอกซึ่งขุมทรัพย์

ฟังคบซึ่งอาจารย์นั้น ผู้เช่นนั้น ผู้เป็นบัณฑิต

เพราะว่า เมื่อบุคคล คบอยู่ ซึ่งอาจารย์ ผู้เช่นนั้น

อ.คุณอันประเสริฐกว่า ย่อมมี อ.โทษอันลามกกว่า ย่อมไม่มี

(แก้อรรถ)

อ.อรรถว่า ซึ่งหม้อแห่งขุมทรัพย์ ท. อันเต็มด้วยวัตถุเงินและทองเป็นต้น อันบุคคลฟังตั้งไว้แล้ว ในที่นั้นนั้น ดั่งนี้ ในบท ท. เหล่านั้นหนา แห่งบทว่า **นิรัน** ดั่งนี้ *

¹ ออกสอบสนามหลวง ปี ๒๕๑๘ ข้อ ๑.

อ.อรรถว่า ให้เป็นผู้เพียงดั่งว่าผู้กระทำแล้ว ซึ่งความอนุเคราะห์ ในมนุษย์ผู้ถึงแล้วซึ่งทุกข์ ผู้มีความเป็นอยู่โดยลำบาก กล่าวแล้วว่า อ.ท่าน จงมา อ.เรา จักแสดง ซึ่งอุบายแห่งชีวิต ตามสบาย แก่ท่าน ดังนี้ นำไปแล้ว สู่ที่แห่งชุมทรัพย์ เทียบดอกแล้วซึ่งมือ แล้วบอกว่า อ.ท่าน ถือเอาแล้ว ซึ่งทรัพย์ นี้ จงอยู่ เป็นสุขเถิด ดังนี้ ดังนี้ แห่งบทว่า **ปวัตตาริ** ดังนี้ ฯ

อ.วินิจนัย ในบทว่า **วชชทสฺสินิ** ดังนี้ อันบัณฑิต พึงทราบ อ.ชน ท. ๒ ผู้แสดงซึ่งโทษโดยปกติ คือ อ.ชน ผู้แสวงหาซึ่งโทษ ด้วยการคิดว่า อ.เรา จักข่มซึ่งซึ่งบุคคล นั้น ในท่ามกลางแห่งสงฆ์ ด้วยมารยาทอันไม่สมควร หรือ หรือว่าด้วยความพลั้งพลาด นี้ ดั่งนี้ด้วย คือ อ.ชนผู้ตั้งอยู่ด้วยดีแล้วตามสภาพ ด้วยอำนาจแห่งการอุ้มชู ด้วยการแลดู ซึ่งโทษนั้นนั้น เพื่อประโยชน์แก่อันยังบุคคลให้รู้ ซึ่งธรรมอันตนไม่รู้แล้ว เพื่อประโยชน์แก่อันถือเอาตาม ซึ่งธรรมอันตนรู้แล้ว เพราะความที่แห่งตนเป็นผู้ใคร่ซึ่งความเจริญแห่งคุณ ท. มีศีลเป็นต้น แก่บุคคลนั้นด้วย อ.ชน ผู้ตั้งอยู่ด้วยดีแล้ว ตามสภาพนี้ อันพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประสงค์เอาแล้ว ในบทที่ว่า **วชชทสฺสินิ** ดังนี้ ฯ

อ.มนุษย์ผู้ถึงแล้วซึ่งทุกข์ ผู้อันบุคคลอื่นคุกคามแล้วก็ดี โบายแล้วก็ดี แสดงแล้ว ซึ่งชุมทรัพย์ ด้วยคำว่า อ.ท่าน จงถือเอา ซึ่งทรัพย์ นี้ ดังนี้ ย่อมไม่กระทำซึ่งความโกรธ เป็นผู้บังเหิงทั่วแล้วเทียว ย่อมเป็น จันใด อ.ความโกรธ อันชนครั้งเมื่อบุคคล ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป เห็นแล้ว ซึ่งมารยาทอันไม่สมควร หรือ หรือว่าซึ่งความพลั้งพลาด บอกอยู่ ไม่พึงกระทำ อันชนนั้น พึงเป็นผู้ยินดีแล้วนั้นเทียว พึงเป็น พึงปวารณานั้นเทียวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.กรรม อันใหญ่ อันท่าน ท. ผู้ดำรงอยู่แล้ว ในฐานะเพียงดั่งว่าอาจารย์และอุปัชฌาย์ของกระผม กล่าวสอนอยู่กระทำแล้ว อ.ท่าน ท. พึงกล่าวสอน ซึ่งกระผม แม้อีก ดังนี้ จันนั้นนั้นเทียว ฯ

๑. อ.เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าวาระ (๖๐)

๗

อ.อรรถว่า ก็ อ.อาจารย์บางคน เห็นแล้ว ซึ่งมารยาทอันไม่สมควร หรือ หรือว่า ซึ่งความปลั่งพลาด ของศิษย์ ท. มีลัทธิวิหริกเป็นต้น ไม่อาจอยู่เพื่ออันกล่าว ด้วยความคิดว่า อ.ศิษย์นี้ ย่อมบำรุง ซึ่งเรา ด้วยกิจ ท.มีการถวายซึ่งน้ำเป็นเครื่อง ล้างซึ่งหน้าเป็นต้น โดยเคารพ ถ้าว่า อ.เรา จักว่ากล่าว ซึ่งศิษย์นั้นไซ้ อ.ศิษย์นั้น จักไม่บำรุง ซึ่งเรา ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนี้ มีอยู่ อ.ความเลื่อมรอบ จักมี แก่เรา ดังนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีปฤติกล่าวข่มขี้ ย่อมเป็น หามิได้ อ.อาจารย์นั้น ย่อมเรียราย ซึ่งหยากเยื่อ ในพระศาสนา นี้ ส่วนว่า อ.อาจารย์ใด เห็นแล้ว ซึ่งโทษ อันมีรูป อย่างนั้น คุกคามอยู่ ประณามอยู่ กระทำอยู่ ซึ่งทัณฑกรรม นำออกไปอยู่ จากวิหาร ตามสมควรแก่โทษ ย่อมยังศิษย์ให้ศึกษาอยู่ อ.อาจารย์นั้น ชื่อว่าเป็นผู้มีปฤติ กล่าวข่มขี้ ย่อมเป็น อ.พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมเป็น แม้ฉันใด ฉันนั้น ดังนี้ แห่งบทว่า **นิกคยหาที** ดังนี้ ฯ

จริงอยู่ อ.พระดำรัสที่ว่า ดูก่อนอาณนท์ อ.เรา ข่มขี้แล้ว ข่มขี้แล้ว จักว่ากล่าว ดูก่อนอาณนท์ อ.เรา ยกย่องแล้ว ยกย่องแล้ว จักว่ากล่าว อ.ภิกษุใด เป็นผู้มีสาระ จักเป็น อ.ภิกษุนั้น จักดำรงอยู่ได้ ดังนี้ อันพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสแล้ว ฯ

อ.อรรถว่า ผู้มาตามพร้อมแล้ว ด้วยปัญญาอันมีเอชะที่เกิดแต่ธรรม ดังนี้ แห่งบทว่า **เมธาวิ** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า อ.บุคคล ฟังคบ คือว่าฟังเข้าไปนั่งใกล้ ซึ่งอาจารย์นั้น ผู้เป็น บัณฑิต ผู้มีรูปอย่างนี้ เพราะว่า เมื่ออันเตวาลิก คบอยู่ ซึ่งอาจารย์ ผู้เป็นเช่นนั้น อ.คุณอันประเสริฐกว่า ย่อมมี อ.โทษอันลามกกว่า ย่อมไม่มี คือว่า อ.ความเจริญ นั้นเทียว ย่อมมี อ.ความเลื่อมรอบ ย่อมไม่มี ดังนี้ แห่งบทว่า **ตาสี** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

อ.ชน ท. มาก บรรลุแล้ว ซึ่งอริยผล ท. มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ในกาล เป็นที่สู่ตลงแห่งเทศนา ดังนี้แล ฯ

อ.เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าวาระ จบแล้ว ฯ

๒. อ.เรื่องแห่งภิกษุชื่อว่าอัสสิและภิกษุชื่อว่าปุนัพพสุกะ อันข้าพเจ้า จะกล่าว ฯ (๖๑)

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งภิกษุชื่อว่า
อัสสิและภิกษุชื่อว่าปุนัพพสุกะ ท. ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ มีคำว่า
โอบอ้อมนุสาเสยย ดังนี้ เป็นต้น ฯ

(พระอัสสิและพระปุนัพพสุกะถูกสงฆ์ลงปีพาศนียกรรม)

ก็ อ.เทศนา ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ในกัฎฐาภิธานบท ฯ ได้ยินว่า อ.ภิกษุ ท. ๒
เหล่านั้น เป็นลัทธิวิหริก ของพระอัครสาวก ท. ย่อมเป็น แม้ก็จริง ถึงอย่างนั้น
อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น เป็นผู้ไม่มีความละอาย เป็นภิกษุผู้ลามก ได้เป็นแล้ว ฯ
อ.ภิกษุ ท. ๒ เหล่านั้น เมื่ออยู่ในกัฎฐาภิธานบท พร้อม ด้วยร้อยแห่งภิกษุ ท. ๕
ผู้เป็นบริวาร ของตน ผู้ลามก กระทำอยู่ ซึ่งอนาจาร อันมีประการต่างๆ อันมีคำว่า
อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น ย่อมปลุกบ้าง ย่อมยังบุคคลให้ปลุกบ้าง ซึ่งกอบแห่งดอกไม้ ดังนี้
เป็นต้น กระทำแล้ว ซึ่งกรรมของบุคคลผู้ประทุษร้ายตระกูล สำเร็จอยู่ ซึ่งชีวิต
ด้วยปัจจัย ท. อันเกิดขึ้นแล้ว แต่กรรมนั้น ได้กระทำแล้ว ซึ่งอาวาสนั้น ให้เป็นที่
ไม่เป็นที่อยู่ แห่งภิกษุ ท. ผู้มีศีลเป็นที่รัก ฯ

อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งความเป็นไป นั้น ทรงเรียกมาแล้ว ซึ่งพระ
อัครสาวก ท. ๒ ผู้เป็นไปกับด้วยบริวาร เพื่อประโยชน์แก่อันกระทำซึ่งกรรมอันสงฆ์
พึงขับไล่ แก่ภิกษุ ท. เหล่านั้น ตรัสแล้วว่า ตุก่อนสารีบุตรและโมคคัลลานะ ท.
อ.เธอ ท. จงไป ในภิกษุ ท. เหล่านั้นหา อ.ภิกษุ ท. เหล่าใด ย่อมไม่กระทำ ซึ่งคำ
ของเธอ ท. อ.เธอ ท. จงกระทำ ซึ่งกรรมอันสงฆ์พึงขับไล่ แก่ภิกษุ ท. เหล่านั้น
ส่วนว่า อ.ภิกษุ ท. เหล่าใด ย่อมกระทำ ซึ่งคำ ของเธอ.ท. อ.เธอ.ท. จงกล่าวสอน
จงปราสอน ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั้น ก็ อ.บุคคล ผู้กล่าวสอนอยู่ ผู้ปราสอนอยู่ เป็นผู้
ไม่เป็นที่รัก ของชน ท. ผู้มีใช้บัณฑิตนั้นเทียว ย่อมเป็น แต่ว่า อ.บุคคลนั้น ผู้กล่าว

๒. อ.เรื่องแห่งภิกษุชื่อว่าอัสนธิและภิกษุชื่อว่าบุณัพพสุกะ (๖๑)

๙

สอนอยู่ ผู้ปราสอนอยู่ เป็นผู้เป็นที่รัก เป็นผู้เป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ ของชน ท. ผู้เป็นบัณฑิต ย่อมเป็น ดังนี้ เมื่อจะทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดงซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ว่า

อ.บุคคลใด ฟังกล่าวสอนด้วย ฟังปราสอนด้วย

ฟังห้ามจากธรรมอันเป็นของอัสตบุรุษด้วย

อ.บุคคลนั้น เป็นผู้เป็นที่รัก ของอัสตบุรุษ ท.แล ย่อมเป็น

เป็นผู้ไม่เป็นที่รัก ของอัสตบุรุษ ท. ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ

(แก้อรรถ)

อ.อรรถว่า อ.บุคคล ครั้นเมื่อเรื่อง เกิดขึ้นแล้ว กล่าวอยู่ ชื่อว่าย่อม กล่าวสอน ครั้นเมื่อเรื่อง ไม่เกิดขึ้นแล้ว แสดงอยู่ ซึ่งโทษ อันไม่มาแล้ว ด้วยอำนาจ แห่งคำ มีคำว่า อ.โทษแม้อันมิใช่ยศ ฟังมี แก่ท่าน ดังนี้ เป็นต้น ชื่อว่า ย่อมปราสอน กล่าวอยู่ ต่อหน้า ชื่อว่าย่อมกล่าวสอน ส่งไปอยู่ ซึ่งทูตหรือ หรือว่าซึ่งสาส์น ลับหลัง ชื่อว่าย่อมปราสอน แม้กล่าวอยู่ คราวเดียว ชื่อว่าย่อมกล่าวสอน กล่าวอยู่ บ่อยๆ ชื่อว่าย่อมปราสอน อีกอย่างหนึ่ง อ.บุคคล กล่าวอยู่ นั้นเทียว ชื่อว่า ย่อมปราสอน อ.บุคคลใด ฟังกล่าวสอน ฟังปราสอน อย่างนี้ ด้วยประการดังนี้ ดังนี้ ในบท ท.เหล่านั้นหนา แห่งบทว่า **โอวเพยฺย** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า ฟังห้าม จากธรรมอันเป็นอกุศล คือว่า ฟังให้ตั้งอยู่เฉพาะ ในธรรมอันเป็นกุศล ดังนี้ แห่งบทว่า **อสพฺภา** ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า อ.บุคคล นั้น คือว่า ผู้มีรูปอย่างนี้ เป็นผู้เป็นที่รัก ของอัสตบุรุษ ท. มีพระพุทธานุเจ้าเป็นต้น ย่อมเป็น แต่ว่า อ.ชน ท. เหล่าใด เป็นผู้ที่มีธรรมอันไม่เห็นแล้ว เป็นผู้ที่มีโลกในเบื้องหน้าอันข้ามวิเศษแล้ว เป็นผู้เห็นซึ่งอามิส เป็นผู้บวชแล้ว เพื่อประโยชน์แก่ชีวิต ย่อมเป็น อ.บุคคลนั้น ผู้กล่าวสอน ผู้ปราสอน เป็นผู้ไม่เป็นที่รัก ของชน ท. เหล่านั้น ชื่อว่าผู้เป็นอัสตบุรุษ ผู้ที่มั่งคั่งอยู่ ด้วยหอกคือปาก ท.

อย่างนี้ว่า อ.ท่าน เป็นอุปัชฌาย์ ของข้าพเจ้า ท. ย่อมเป็น หามิได้ เป็นอาจารย์
ของข้าพเจ้า ท. ย่อมเป็น หามิได้ อ.ท่าน ย่อมกล่าวสอน ซึ่งข้าพเจ้า ท. เพราะเหตุ
อะไร ดังนี้ ดังนี้ แห่งบทว่า สติ ดังนี้ ฯ

อ.ชน ท. มาก บรรลุแล้ว ซึ่งอริยผล ท. มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ในกาล
เป็นที่สุดลงแห่งเทศนา

ส่วนว่า อ.พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ท. ไปแล้ว ในกัฎฐาภิธานบพทนั้น
โอวาทแล้ว พร่ำสอนแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั้น ฯ ในภิกษุ ท. เหล่านั้นหนา
อ.ภิกษุ ท. บางพวก รับเฉพาะแล้ว ซึ่งโอวาท ประพฤติแล้ว โดยชอบ อ.ภิกษุ ท.
บางพวก ลืกลแล้ว อ.ภิกษุ ท. บางพวก ถึงแล้ว ซึ่งกรรมอันสงฆ์พึงขับไล่ ดังนี้แล ฯ

อ.เรื่องแห่งภิกษุชื่อว่าอัสนชิและภิกษุชื่อว่าปุนัพพสุกะ จบแล้ว ฯ

๓. อ.เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าฉันทะ อันข้าพเจ้า จะกล่าว ฯ (๖๒)

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งพระเถระชื่อว่าฉันทะ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศานี้ มีคำว่า **น ภเช ปาปกะ มิตฺเต** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

(พระฉันทะดำพระอัครสาวกทั้งสอง)

ได้ยินว่า อ.พระเถระชื่อว่าฉันทะ ผู้มีอายุนั้น ย่อมดำ ซึ่งพระอัครสาวก ท. ๒ ว่า อ.เรา เมื่อออกไป สุ่มหาภิเษกกรรมณ์ กับ ด้วยพระลูกเจ้า ของเรา ท. ย่อมไม่เห็น ซึ่งบุคคลอื่น แม้คนหนึ่ง ในกาลนั้น แต่ว่า ในกาลบัดนี้ อ.ภิกษุ ท. เหล่านี้ ย่อมเที่ยวไปกล่าวว่า อ.เรา ชื่อว่าเป็นพระสารีบุตร ย่อมเป็น อ.เรา ชื่อว่าเป็นพระโมคคัลลานะ ย่อมเป็น อ.เรา ท. เป็นพระอัครสาวก ย่อมเป็น ดังนี้ ดังนี้ อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งความเป็นไปนั้น จากสำนัก ของภิกษุ ท. ทรงยัง บุคคลให้ร้องเรียกมาแล้ว ซึ่งพระเถระ ชื่อว่าฉันทะ ตรัสสอนแล้ว อ.พระเถระ ชื่อว่าฉันทะนั้น เป็นผู้หนึ่ง ในขณะนั้นนั้นเที่ยว เป็น ไปแล้ว ดำอยู่ ซึ่งพระเถระ ท. อีกนั้นเที่ยว ฯ

(พระศาสดาทรงเรียกพระฉันทะมาตักเตือน)

อ.พระศาสดา ทรงยังบุคคลให้ร้องเรียกมาแล้ว ซึ่งพระเถระชื่อว่าฉันทะ ผู้ดำอยู่ อย่างนี้ เพียงไรแต่ครั้งที่สาม ทรงสอนแล้ว ตรัสแล้วว่า ดูก่อนฉันทะ ชื่อว่า อ.พระอัครสาวก ท. ๒ เป็นมิตรผู้ดีงาม เป็นบุรุษผู้สูงสุด ของเธอ ย่อมเป็น อ.เธอ จงเสพ จงคบ ซึ่งกัลยาณมิตร ท. ผู้มีรูปอย่างนี้ ดังนี้ เมื่อจะทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดงซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระศาสดานี้ว่า

อ.บุคคล ไม่พึงคบ ซึ่งมิตร ท. ผู้ลามก

ไม่พึงคบ ซึ่งบุรุษผู้ต่ำทราม ท.

พืงคบมิตร ท. ผู้ดั่งาม

พืงคบ ซึ่งบุรุษผู้สูงสูด ท. ดั่งนี้ ๑

(แก้อรรถ)

อ.เนื่อความว่า อ.ชน ท. ผู้ยินดียิงแล้วในกรรมอันเป็นอกุศล มีการประพฤติ
ชั่วด้วยกายเป็นต้น ชื่อว่าเป็นมิตรผู้ลามก ย่อมเป็น อ.ชน ท. ผู้ชักชวน ในฐานะ
อันไม่ควร อันมีการตัดซึ่งที่ต่อเป็นต้นหรือ หรือว่าอันมีการแสวงหาอันไม่ควร ๒๑
เป็นประเภท ชื่อว่าเป็นบุรุษผู้ต่ำทราม ย่อมเป็น อ.ชน ท. เหล่านั้น แม้ทั้งสอง
เป็นมิตรผู้ลามกด้วยนั้นเทียว เป็นบุรุษผู้ต่ำทรามด้วย ย่อมเป็น อ.บุคคล ไม่พืงคบ
คือว่า ไม่พืงเข้าไปนึ่งใกล้ ซึ่งชน ท. เหล่านั้น แต่ว่า อ.ชน ท. ผู้ผิดแล้วตรงข้าม
ชื่อว่าเป็นมิตรผู้ดั่งามด้วยนั้นเทียว ชื่อว่าเป็นสัตบุรุษด้วย ย่อมเป็น อ.บุคคล
พืงคบ คือว่า พืงเข้าไปนึ่งใกล้ ซึ่งชน ท. เหล่านั้น ดั่งนี้ แห่งคำอันเป็นพระคาถานั้น
อันบัณฑิต พืงทราบ ๑

อ.ชน ท. มาก บรรลุแล้ว ซึ่งอริยผล ท. มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ในกาล
เป็นที่สูดลงแห่งเทศนา

(พระฉันทะถูกสงฆ์ลงพรหมทัณฑ์)

ส่วนว่า อ.พระเถระชื่อว่าฉันทะ แม้พืงแล้ว ซึ่งพระโอวาท ย่อมดำ ย่อมบปริภาษ
ซึ่งภิกษุ ท.อีก โดยนัยอันมีในกาลก่อนนั้นเทียว ๑ อ.ภิกษุ ท. กราบทูลแล้ว
แต่พระศาสดา แม้อีก ๑ อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. ครั้นเมื่อเรา
ยังมีชีวิตอยู่ อ.เธอ ท. จักไม่อาจ เพื่ออันยังฉันทะให้สำเหนียก แต่ว่า ครั้นเมื่อเรา
ปรีนิพพานแล้ว อ.เธอ ท. จักอาจ เพื่ออันยังฉันทะให้สำเหนียก ดั่งนี้ ครั้นเมื่อ
คำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อันข้าพระองค์ ท. พืงปฏิบัติ ในพระเถระชื่อว่าฉันทะ
อย่างไร ดั่งนี้ อันพระอานนท์ ผู้มีอายุ กราบทูลแล้ว ในกาลเป็นที่ปรีนิพพาน
แห่งพระศาสดา ตรัสสั่งแล้วว่า ดูก่อนอานนท์ อ.พรหมทัณฑ์ อันเธอ ท. พืงให้

๓. อ.เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าฉันทะ (๖๒)

๑๓

แก่ภิกษุชื่อว่าฉันทะ ดังนี้ ๑.ภิกษุชื่อว่าฉันทะ ครั้นเมื่อพระศาสดา ปรีณิพพานแล้ว ฟังแล้ว ซึ่งพรหมทัณฑ์ อันอันพระเถระชื่อว่าอานนทียกขึ้นแล้ว เป็นผู้ถึงแล้ว ซึ่งทุกข์ เป็นผู้มิใช่โศกประทุษร้ายแล้ว เป็น ล้มสลบแล้ว ลึนสามครั้ง อ่อนวอนแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ท่าน ท. จงอย่ายังข้าพเจ้าให้ฉิบหาย ดังนี้ ยังวัตร ให้บริบูรณ์อยู่ โดยชอบ บรรลุแล้ว ซึ่งคุณเครื่องแห่งความเป็นพระอรหันต์ พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ท. ต่อกาลไม่นานนั้นเทียว ดังนี้แล ๑

อ.เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าฉันทะ จบแล้ว ๑

